

Sprawozdanie z XVII Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Camino de Santiago: jeszcze religijne czy już sekularne?* Poznań, 25 października 2025 r.

Paweł Plichta

Uniwersytet Jagielloński

pawel.plichta@uj.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0001-6976-9350>

Teoretyczne rozważania wokół m.in. definicji aktywności znanej powszechnie jako Camino de Santiago, sensu idei pielgrzymowania, wpisują się w nurt interdyscyplinarnych badań i studiów nad współczesnymi formami mobilności. Względy religijne stanowią dla wielu pątników główną motywację do podjęcia pieszej lub rowerowej wyprawy z Saint-Jean-Pied-de-Port (Camino Francés), Irún (Camino del Noert), Lizbony, Porto (Camino Portugues), Oviedo (Camino Primitivo), ale też z Krakowa, Lublina, Warszawy, czyli z miejscowości, w której mieszkają. Traktują oni drogę do sanktuarium św. Jakuba Większego w Galicji jako pielgrzymkę. Znaczna grupa spośród tysięcy osób przybywających każdego roku do Santiago de Compostela wykorzystujących szlaki Jakubowe, których sieć przecina kraje europejskie, kieruje się jednak czy również innymi powodami. Wskazują oni motywy turystyczne, kulturowe, sportowe, towarzyskie, niekiedy wręcz odcinając się od religijnych kontekstów, czasem wymieniając ogólne – lub bliżej niesprecyzowane – walory duchowe. Paradoksalnie jednak również oni często nazywają swoją podróż – pielgrzymką. Taki stan rzeczy wzmacnia zasadność stawiania pytań o zakres i sposoby rozumienia terminów przejmowanych i/lub używanych w innych niż pierwotne – kontekstach i dyskursach. Z drugiej zaś strony wskazują na potrzebę podkreślenia wyjątkowości doświadczenia przeżytego w drodze, w kontaktach z innymi ludźmi, zarówno współtowarzyszami (*peregrinos*), jak i gospodarzami, lokalsami, wolontariuszami (*hospitaleros*) oraz z wielowiekowym dziedzictwem kulturowym i religijnym.

W kontekście pytań o stan zjawisk, które z różnych perspektyw badawczych, eksplorowane są we współczesnym „laboratorium”, jakim jest Camino de Santiago, organizatorzy cyklicznej, XVII Międzynarodowej Konferencji Naukowej, zadali kolejne: *Camino de Santiago: jeszcze religijne czy już sekularne?* Pytanie to uczyniono tytułem spotkania zorganizowanego w sobotę, 25 października 2025 roku, tym razem w Poznaniu w reprezentacyjnej Sali Białej tamtejszego Urzędu Miasta. Wydarzenie objęli honorowym patronatem Ambasador Królestwa Hiszpanii w Polsce Ramiro

Fernández Bachiller, Prezydent Miasta Poznania Jacek Jaśkowiak, Przewodniczący Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Turystyki i Pielgrzymek bp Piotr Przyborek oraz Comité de Expertos del Camino de Santiago – Xunta de Galicia.

Organizatorami tej edycji konferencji byli: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Instytut Zarządzania i Spraw Społecznych Uniwersytetu Komisji Edukacji Naukowej w Krakowie, Fundacja Szczecińska, Miesięcznik „W drodze” oraz Fundacja Pro Futuro Theologiae.

Nad wysokim poziomem merytorycznym czuwali: ks. prof. dr hab. Piotr Roszak, dr Franciszek Mróz, ks. dr Łukasz Skarżyński, dr Piotr Paweł Orłowski, dr Berenika Serczyńska oraz ks. dr Dariusz Doburzyński, sekretarz Komitetu naukowego. Znakomite warunki uczestnikom obrad zapewnili członkowie Komitetu organizacyjnego pod przewodnictwem Romana Bieleckiego OP¹: Jerzy Kalinowski, ks. Paweł Ostrowski.

Spektrum możliwych ujęć problematyki wskazano w kilku dodatkowych pytaniach zawartych w zaproszeniu do zgłaszania propozycji referatowych: „Czy współczesne Camino doświadcza sekularyzacji i staje się coraz mniej chrześcijańskie, jak o tym mogłyby świadczyć trudności z dostępem do sakramentów i mszy świętej w miejscowościach na szlaku? Czy religijność wśród pielgrzymów do Santiago maleje? A może, jak chcą niektórzy, ulega przeobrażeniu? W jaki sposób współczesne Camino opisują sami pielgrzymi? Czy podobne wyzwania miały już miejsce, na przykład w czasie reformy cluniackiej i odnowy duchowej XII wieku? Czy kategoria nawrócenia odpowiada temu, co dokonuje się w życiu pielgrzyma?”. Istotnie tegoroczny dobór wystąpień sprawił, że z wielu perspektyw badawczych i z zastosowaniem zróżnicowanych metod mówiono o napięciu, jakie towarzyszy dualistycznemu, nowożytnemu modelowi przeciwstawiającemu religię (*sacrum*) i świeckość (*profanum*).

Pierwszą sesję, której przewodniczył ks. Piotr Roszak, rozpoczął Manuel Castiñeiras z Universitat Autònoma de Barcelona, przewodniczący Comité Internacional de Expertos del Camino de Santiago Xunta de Galicia. Prelegent z perspektywy mediewistyki i sztuki średniowiecznej wskazał, czym różni się Camino de Santiago od „innych średniowiecznych odrodzeń” we współczesnym świecie. Argumentacja za – już w odległej przeszłości – wyjątkowym charakterem pielgrzymek

¹ Warto wspomnieć, że konferencja zbiegła się z publikacją i promocją książki wywiadu Macieja Rajfura z Dominikaninem, Redaktorem naczelnym miesięcznika „W drodze” [Bielecki 2025].

do Santiago de Compostela, rozpoznawanym m.in. przez specyficzne praktyki, działań sztuki, posłużyła do określenia Camino jako drogi „pokoju i wolności”.

Drugi mówca ks. Bogdan Ferdek z Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu skupił się na inicjatywie i metaforze „dziedzińca pogan” zaczerpniętej z organizacji przestrzeni Świątyni Jerozolimskiej. W pierwszym kontekście to nawiązanie do inicjatywy papieża Benedykta XVI (1927-2022) dialogicznych spotkań w miejscach świeckich z osobami niewierzącymi, ale bliskimi podjęcia transformacyjnej decyzji. Metafora zaś opisuje potencjał Camino jako takiego miejsca – przestrzeni spotkania i rozmów między wędrującymi wspólnie szlakami Jakubowymi wierzącymi i (jeszcze) niewierzącymi. Ciekawą ramą teoretyczną rozważań była wieloletnia korespondencja między Benedyktem XVI i włoskim matematykiem Piergiorgio Odifreddim, w szczególności ich dwa eseje: *Caro Papa, ti scrivo* [Odifreddi 2011] oraz *Caro Papa teologo, caro matematico ateo. Dialogo tra fede e ragione* [Benedetto XVI, Odifreddi, 2013].

O Camino de Santiago jako pluralistycznej przestrzeni religijnej późnej nowoczesności mówiła z kolei Snežana Brumec z Uniwersytetu w Mariborze. Badaczka zaprezentowała wyniki badań pozostających na styku neurobiologii i psychologii humanistycznej, wskazując na intersujące ją obszary wartości, samorealizacji i zmiany w życiu.

Wątki psychologiczne eksploracji współczesnych pielgrzymek były kontynuowane przez kolejną referentkę, Berenikę Seryczyńską, z uwagi na prowadzone badania aktualnie afiliowaną przy University of Rijeka. Badaczka, wykorzystując elementy z teorii Zygmunta Baumana (1925-2017), przedstawiła autorski model zastosowany do zestawienia i analizy pielgrzymów do Santiago de Compostela i Medjugorie.

Drugą sesję, moderowaną przez ks. Dariusza Doburzyńskiego, rozpoczął Christophe Alcantara z Université Toulouse Capitole. Prezentacja dotyczyła świadectw pielgrzymów w postaci materiałów zamieszczonych w mediach społecznościowych. Materiałem źródłowym analizy uczyniono platformę Instagram. Katalog wyróżnionych motywów obejmował obrazy wędrówki, obrazy ciała, symboliczne znaki szlaków Jakubowych, jednak kluczową okazała się droga. O ile wcześniej celem pielgrzymki było dotarcie do sanktuarium, a droga stanowiła środek do jego osiągnięcia, współcześnie to drogę uczyniono celem, ze szkodą – jak podkreślono – dla sanktuarium. Między religijną sakralnością sanktuarium a świecką sakralnością drogi

zauważono tendencję do podtrzymywania tradycji i połączenia dawnych opowieści pątników ze współczesnymi doświadczeniami pielgrzymów XXI wieku.

Kolejne wystąpienie pt. „Między wiarą a niewiarą: Camino de Santiago w wypowiedziach polskich pielgrzymów”, piszącego te słowa, dotyczyło opisów wędrówek szlakami Jakubowymi. Analiza zarówno pierwszoosobowych narracji, jak i innych gatunków wypowiedzi drukowanych lub publikowanych w sferze wirtualnej, także mikronarracji, przez polskich autorów i autorki pozwala skonkludować różnorodność doświadczeń. Rozkładają się one wszakże na osi pomiędzy pielgrzymką jako formą pobożności ludowej a zupełnie świeckimi ramami – kulturowo-historycznego konceptu pielgrzymowania.

Z kolei Rafał Cekiera z Uniwersytetu Śląskiego przedstawił wyniki badań intencji modlitewnych zapisywanych w wybranych sanktuariach. Tego typu mikronarracje pozwalają na ustalenie nie tylko motywacji pielgrzymowania, ale także – poprzez analizę formy i treści – religijnej kondycji pątników, ich właściwości emocjonalnych i poznawczych.

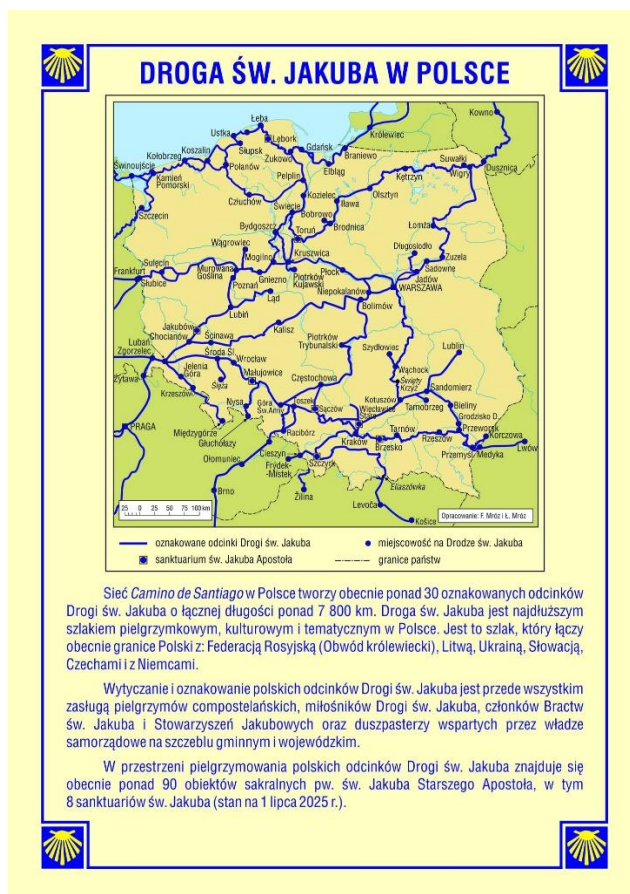
Następnym referentem był Łukasz Mróz, dyrektor Muzeum w Przeworsku Zespół Pałacowo-Parkowy. Merytoryczna prezentacja wzbogacona została znakomicie przyjętymi wspomnieniami osobistych, rodzinnych – godnych najwyższego podziwu i szacunku – doświadczeń pielgrzymkowych. Tytułowy szlak zestawiono z Ekstremalną Drogą Krzyżową, wskazując na ich wspólny „mianownik”, którym jest idea – „duchowej Drogi”. Do pewnego stopnia to właśnie ta wypowiedź znanego animatora i moderatora ruchu pielgrzymkowego w Polsce stanowiła bardzo dobrą odpowiedź na pytanie organizatorów. Współczesna pielgrzymka bowiem – w szczególności na szlakach Jakubowych – wykorzystując religijne tradycje, egzystencjalne potrzeby i metaforę drogi – z jej transformacyjnym potencjałem – spaja i tym samym przywraca źródłowe, starożytne i średniowieczne współzależności między *sacrum* i *profanum*.

Dariusz Lipiński w swoim wystąpieniu przedstawił analizy statystyczne, które miały odpowiedzieć na zawarte w tytule referatu pytanie: „Czy pielgrzym do Santiago to turysta, tylko trochę starszy od turysty i inaczej zmotywowany?”. Prelegent oparł swoje dowodzenie na danych publikowanych przez Biuro Pielgrzyma w Santiago de Compostela, przedstawiając interesujące wnioski o strukturze wiekowej i motywacjach zgłaszających się u celu wyprawy osobach.

Trzecią sesję, którą moderował dr Franciszek Mróz, rozpoczęło wystąpienie Mirosławy Buczyńskiej ze Szkoły Głównej Mikołaja Kopernika. Prelegentka

zaprezentowała znaczenie dwóch kategorii: *iter* i *peregrinatio* w epoce wizygockiej. Historyczna perspektywa pozwoliła umieścić współczesne dociekania i debaty o naturę Camino w szerszym kontekście pytań o duchowe czy doczesne wymiary w tradycji tych podróży.

Na materialne dziedzictwo i jego znaczenie w ożywianiu tradycji polskich odcinków Camino zwrócił uwagę w swoim referacie Waldemar Hass, dyrektor Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie. Prelegent nawiązał do 20. rocznicy oznakowania i tym samym otwarcia pierwszych, współczesnych odcinków Dróg św. Jakuba w Polsce. Pierwszy z nich połączył Jakubów koło Głogowa ze Zgorzelcem (160 km). Na przestrzeni dwóch dekad sieć polskich dróg liczy już ponad 7 800 km [Mróz 2025].

Ryc. 1. Droga św. Jakuba w Polsce

Źródło: Mróz 2025

Z kolei ks. Dariusz Doburzyński z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu przedstawił wyniki interesującego badania sondażowego wśród trzech grup w ramach hierarchicznego Kościoła katolickiego w Polsce: biskupów, księży i alumnów seminariów diecezjalnych i zakonnych. Pytania zadane respondentom dotyczyły elementów poznawczych, kwestii pastoralnych, organizacyjnych, ale też osobistych

doświadczeń z pielgrzymkami i szlakami Jakubowymi w szczególności – przede wszystkim tymi polskimi. Fakt, że obecni i przyszli członkowie hierarchii kościelnej tworzą grupę interesariuszy tego dziedzictwa, powinien mieć znaczenie nie tylko dla religijnie zorientowanych pątników i organizatorów pielgrzymek o takim charakterze. Stan świadomości i perspektywy rozwoju szlaków w ramach struktur kościelnych wpływają bowiem na możliwości współpracy i aktywności także w ramach turystyki kulturowej.

Ostatni referat przedstawił ks. Teodor Puszcz SChr, scalając wcześniejsze wątki sesji. Pielgrzymowanie jako praktykę religijną omówił, odwołując się do źródeł historycznych – tekstów liturgicznych i średniowiecznych błogosławieństw pielgrzyma. Warto odnotować, że praktykowane w niektórych kościołach na szlaku obrzędy tego typu, nawiązujące do tych średniowiecznych praktyk, przyciągają odbywających Camino niezależnie od charakteru ich motywacji.

Trwałym efektem konferencji w Poznaniu będzie planowany, kolejny tom monografii pt. *Camino Polaco. Teologia – Sztuka – Historia – Teraźniejszość* [por. Roszak i Rozynekowski 2014; 2015; 2016; Roszak i in. 2019; 2021; 2023; 2025].

W tegorocznej konferencji wzięli udział w Sali Białej, jak i dzięki transmisji członkowie stowarzyszeń i bractw, przedstawiciele sanktuariów Jakubowych, pielgrzymi polskich i zagranicznych szlaków oraz osoby z różnych powodów zainteresowane fenomenem Camino de Santiago. Przedstawione tezy, argumenty i konkluzje oraz głosy w dyskusjach świadczą o współwystępowaniu zarówno religijnych, duchowych, jak i innych turystycznych, kulturowych, sportowych, towarzyskich motywacji do mobilnego wykorzystywania sieci szlaków Jakubowych. Natomiast o tym, które z nich przeważają, decyduje wiele czynników obiektywnych, zewnętrznych oraz indywidualnych, subiektywnych. Nie zmienia to jednak opinii wielu badaczy, że spośród zagadnień turystyki kulturowej – Camino de Santiago jako do pewnego stopnia modelowy szlak kulturowy pozostaje jedną z ciekawszych współczesnych propozycji mobilności, skupiającej zarówno potencjał – zwłaszcza w odniesieniu do lokalnych sieci m.in. w Polsce, jak i zagrożenia w związku z dynamicznym rozwojem i popularnością, zwłaszcza w samym Santiago de Compostela i w promieniu 100 km od miasta.

Ryc. 2. Plakat konferencyjny. Fotografia Adam Ciereszko

Ryc. 3. Otwarcie obrad. Przemawia organizator Roman Bielecki OP. Fotografia Adam Ciereszko

Ryc. 4. Wystąpienie konferencyjne. Przemawia dr Berenika Seryczyńska. Fotografia Adam Ciereszko

Ryc. 5. Dyskusja. Przemawia prof. Christophe Alcantara. Fotografia Adam Ciereszko

Bibliografia:

- Benedetto XVI, Odifreddi, 2013, *Caro Papa teologo, caro matematico ateo. Dialogo tra fede e ragione*, Mondadori, Milano
- Bielecki R., 2025, *Rusz duszę. Każdy ma swoje Camino*, rozm. M. Rajfur, Wydawnictwo eSPe, Kraków
- Mróz F., 2025, [online:] <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10064750616956202&set=a.389173774513983>, dostęp: 15.12.2025
- Odifreddi P., 2011, *Caro Papa, ti scrivo. Un matematico ateo a confronto con il papa teologo*, Mondadori, Milano
- Roszak P., Mróz F., Doburzyński D., Sokołowski M., (red.), 2025, *Camino Polaco. Teologia – Sztuka – Historia – Teraźniejszość*, t. 7, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń
- Roszak P., Mróz F., Gazda M., (red.), 2023, *Camino Polaco. Teologia – Sztuka – Historia – Teraźniejszość*, t. 6, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń
- Roszak P., Mróz F., Rozyrkowski W., (red.), 2019, *Camino Polaco. Teologia – Sztuka – Historia – Teraźniejszość*, t. 4, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń
- Roszak P., Mróz F., Rozyrkowski W., (red.), 2021, *Camino Polaco. Teologia – Sztuka – Historia – Teraźniejszość*, t. 5, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń
- Roszak P., Rozyrkowski W., (red.), 2014, *Camino Polaco. Teologia – Sztuka – Historia – Teraźniejszość*, t. 1, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń
- Roszak P., Rozyrkowski W., (red.), 2015, *Camino Polaco. Teologia – Sztuka – Historia – Teraźniejszość*, t. 2, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń
- Roszak P., Rozyrkowski W., (red.), 2016, *Camino Polaco. Teologia – Sztuka – Historia – Teraźniejszość*, t. 3, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń